

Úspory jsou báječná věc. Zvláště, když je pro vás našetřili vaši rodiče.

Winston Churchill

Má člověk nekrmivá mláďata?

- poznámka k Modiglianiho hypotéze životního cyklu

Thomas Stanley a William Danko, autoři knihy „The Millionaire Next Door“ (New York, Simon Schuster Inc. 1998), studovali životy amerických milionářů a dospěli k závěru, že převážná většina milionářů není potomky Rockefellerů nebo Vanderbiltů. Více než 80 % z nich jsou obyčejní lidé, kteří nahromadili svůj majetek během jedné generace. O několik stran dále dochází autoři k dalším zajímavým závěrům: „... obecně řečeno, čím více peněz dospělé děti dostanou, tím méně jich samy nashromáždí, zatímco ty, kterým bylo dáno méně, jich nashromáždí více.“¹

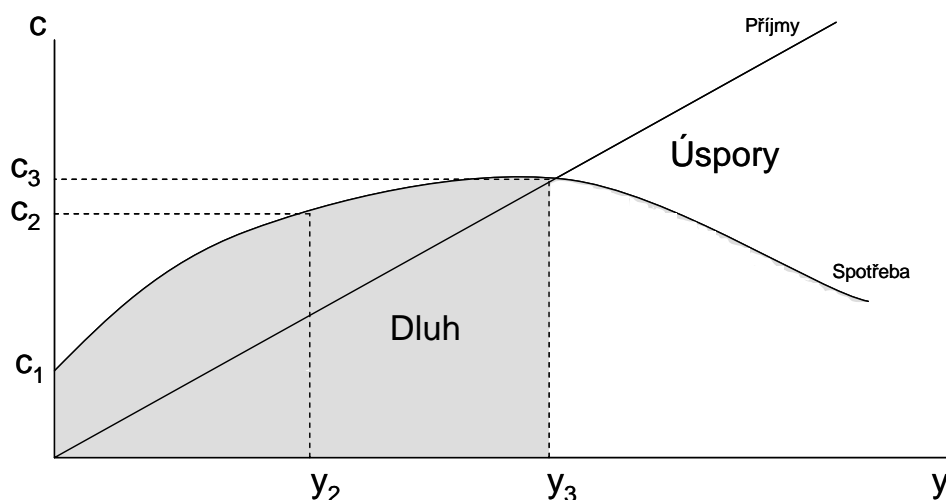
Lze to vnímat jako americké pojetí brzké nezávislosti a naprosté samostatnosti, či realizaci amerického snu. Nebylo ale této samostatnosti dětí, kterým nebylo dáno mnoho, dosaženo za cenu půjček? Biologicky vzato, člověk jakožto savec má tzv. krmivá mláďata, která se o sebe neumějí postarat. Převedeno do ekonomického jazyka: požadavky a finanční nároky člověka se časově neshodují s jeho finančně výdělečnými možnostmi a pak se tedy bez půjček nedá v životě obejít.

Ono (možná trochu „drsné“) srovnání s krmivými mláďaty by zřejmě odmítli stoupenci rakouské školy ekonomického myšlení, která pro potřeby společenských věd (tj. také ekonomie) odmítá hledání analogií v přírodních vědách, neboť chování a rozhodování jednotlivců se řídí jejich subjektivními preferencemi a nikoliv přirozenými (nebo přírodními) zákony.² Zkusme se ale u tohoto přirovnání na chvíli zastavit. Konec konců na začátku vývoje ekonomického myšlení byla Bajka o včelách (1714) Bernarda de Mandevilla (1670 - 1733), tedy inspirace z přírody.

Skutečnost, že finanční a materiální nároky člověka se časově neshodují s jeho výdělečnými možnostmi, kterou v ekonomii popsal americký ekonom italského původu Franco Modigliani (1918 - 2003), nositel Nobelovy ceny za ekonomii za rok 1985, si lidé uvědomovali již odpradáвна. Tam, kde to sociální podmínky umožňovaly (a nebylo tomu tak pouze v bohatých šlechtických či měšťanských rodinách), rodiče v rámci možností spořili svým dětem do jejich začátku. Ty se potom díky úsporám, které dostaly od rodičů, když se začaly stavět na vlastní nohy, nemusely zadlužit a protože v období, kdy byly na vrcholu svých pracovních schopností a výdělečných možnostech, nemusely splácet své dluhy z mládí, mohly opět naspořit do začátku svým dětem, tedy další generaci.

¹ vyšlo i česky: Thomas J. Stanley, William D. Danko - Váš soused je milionář (Praha, Pragma 1998)

² Naproti tomu americký evoluční biolog a sociobiolog Robert L. Trivers (*1943) zavedl v roce 1972 termín „rodičovská investice“ (parental investment). Tuto *rodičovskou investici* Trivers definuje jako „veškerou péči rodičů samostatnému potomkovi tak, aby zvýšili jeho šance na přežití a tudíž i pravděpodobnost úspěchu při dalším rozmnožování ...“

Obr. 1 Modiglianiho hypotéza životního cyklu

U nás není zadlužení obyvatelstva tak velké jako v západní Evropě a v USA, ale dostáváme se do stadia, kdy stávající mladá generace nedostává od svých rodičů buď žádné naspořené prostředky, nebo úspory, které vznikaly v 80. letech a na začátku let 90. a jejich kupní síla je znehodnocena inflací.³ Inflace, která znevýhodňuje střadatele a zvýhodňuje dlužníky, demotivuje od spoření a podporuje konzumní způsob života a hýření na dluh.

Objevují se ale názory, že stejně nežádoucím jevem jako inflace je i opačný jev, totiž deflace.⁴ Ne snad proto, že decelerující inflace je znamením nezaměstnanosti nad přirozenou mírou, ale proto, že tak jako inflace vyvolává další inflaci, deflace vyvolává další deflaci. Klesající ceny vedou výrobce k odkládání nákupu surovin i konečné spotřebitele k odkládání nákupu a spotřeby zboží a služeb. Kupující podléhají dojmu, že po určitém čase bude zboží nebo služba ještě o něco levnější. Jediným kladem deflace je snad pouze odměna střadatelům, kterým inflace z nashromážděných úspor většinou ukrájí, protože úroková míra u vkladů často nepokrývá ani inflaci. Deflace přerozdělí bohatství výrazně ve prospěch věřitele, který dostává zpět hodnotnější měnu.

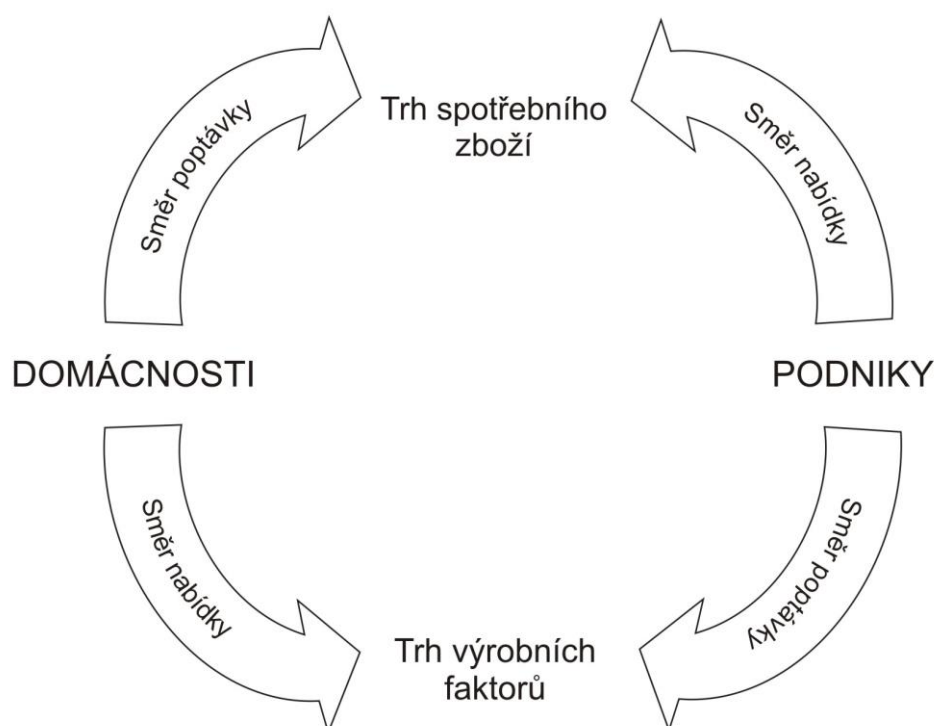
Logicky by mělo platit, že koupě na dluh je po započítání úroků z půjčky v konečném důsledku dražší. Jenže dluhy se dnes smazávají oslabením hodnoty peněz. Při dnešním neustálém růstu cen jsou budoucí peníze levnější než přítomné. Paradoxně se tak dluhy vlastně stávají investicí.⁵ Platí stále ještě, že domácnosti mají úspory a zapůjčují je prostřednictvím bank těm, kteří mají investiční příležitosti, na čemž je založena podstata fungování ekonomického systému? Nebo jsou banky více živы ze splátek domácností za

³ Tyto úspory vzešly z práce v technologicky zaostalém hospodářství s nízkou mírou kapitálu, který by zvyšoval produktivitu práce, a z tohoto hlediska je jejich znehodnocení oproti hodnotám statků pocházejících z hospodářsky vyspělého světa, vůči němuž se naše ekonomika v 90. letech otevřela, pochopitelné.

⁴ Monetaristé rozlišují benigní deflaci, kdy ekonomika roste rychleji než peněžní zásoba, od škodlivé deflace způsobené náhlým a nečekaným poklesem množství peněz.

⁵ Gerhard W. Ditz: The Protestant Ethic and the Market Economy. *Kyklos*, Vol. 33, No. 4 (1980), pp. 623-657; česky (Protestantská etika a tržní hospodářství) *Liberální ekonomie – Kořeny euroamerické civilizace*. Praha, Prostor 1993 (překlad Tomáš Ježek)

spotřebitelské úvěry než ze splátek půjček na investice?⁶ Jestliže banky nejsou ochotny poskytovat podnikům půjčky na investice, protože se (výhodněji) financují z výnosů ze spotřebitelských úvěrů domácností, je to nezdravý (a dlouhodobě neudržitelný) jev!

Obr. 2 Fungování ekonomického systému

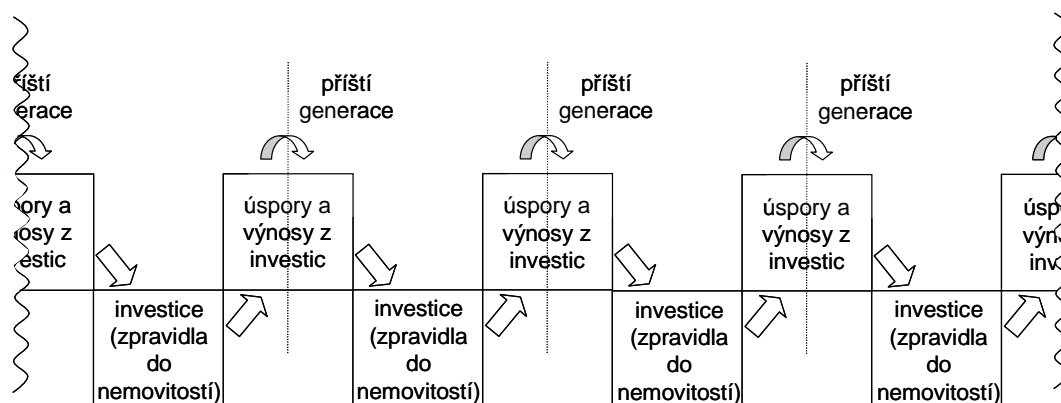
V konečném důsledku je to bance v podstatě jedno, peníze jako peníze. Pokud jsou ovšem půjčky, tj. jistina i úroky řádně splaceny! Pro banku je ale výhodnější, když jí dlužníci platí splátky jako závazek vůči bance, než aby její klienti u ní zodpovědně spořili jako závazek vůči další generaci své rodiny, aby jí (pokud možno neznehodnoceno inflací) odkázali přibližně tolik, kolik bylo dáno do začátku jim samotným.⁷ Tento systém by si ovšem žádal minimální inflaci a velmi dlouhodobou stálost cen.⁸ Cenová stabilita byla nejvyšším imperativem také pro Ludwiga Erharda, otce tzv. německého hospodářského zázraku.⁹

⁶ Podle ekonomické teorie je sektor firem jako celek čistým dlužníkem, který si půjčuje od sektoru domácností. Sektor domácností jako celek je čistým věřitelem, který půjčuje sektoru firem. (Obojí patří mezi soukromé sektory.)

⁷ Arabský učenec Ibn Chaldún (1332 - 1406) si již ve 14. století při zkoumání historie povšiml, že existuje jakýsi nepsaný zákon čtyř dynastií, který způsobuje, že prestiž jedné rodiny končí po čtyřech pokoleních. Ten, kdo vytvořil slávu jedné rodiny, ví, co jej stálo námahy jí dosáhnout, a tak uchovává zakladatelské zásady. Syn, který přichází po něm, má osobní styk s otcem a těmto věcem se od něj naučí. Je však již méně dbalý. Třetí generace se učí napodobováním a tím, že se spoléhá na tradici. Čtvrtá generace ztrácí tyto vlastnosti a ničeho si tolik neváží.

⁸ Nulová inflace je dosažitelným politickým cílem. - Milton a Rose Friedmanovi: Svoboda volby (Praha, Liberální Institut 1992, s. 272)

⁹ Ludwig Erhard: Wohlstand für Alle / Blahobyť pro všechny (Köln, Anaconda Verlag 2009, str. 112)

Obr. 3 Model nekrmivých mláďat

Přechod k modelu „ekonomicky krmivých mláďat“ by byl zřejmě velmi obtížný, protože stávající mladá generace toho od svých rodičů zpravidla mnoho nedostane a navíc by musela ještě něco vytvořit pro další generaci. Vtírá se tak myšlenka, že svět není každý den lepší a lepší. Zdá se, že každá generace si kvůli neovladatelně a nepředvídatelně se střídajícím hospodářským cyklům (které mají různé důvody - od technologických inovací až po politické vlivy a zásahy do fungování ekonomiky) nevyhnutelně zažije svá chudá a tučná léta.

Abstrakt

Ačkoliv rakouská škola ekonomického myšlení odmítá pro potřeby společenských věd hledání analogií v přírodě, zdá se, že existuje jedna relevantní podobnost s nekrmivými mláďaty mezi zvířaty a dětmi, tj. lidskými potomky. Materiální a finanční nároky člověka se časově neshodují s jeho výdělečnými možnostmi, což bylo popsáno mimo jiné ekonomem Franco Modiglianem. Aby se mladí lidé nemuseli na začátku života zadlužit, měli by jim jejich rodiče našetřit nějaké úspory. K tomu je ale také zapotřebí nulové inflace a velmi dlouhodobé stálosti cen.